

HROZBY EXTREMISMU

Mgr. Václav Zeman

Úvodem

Sedmdesát pravicových extrémistů a stejný počet anarchistů se v sobotu večer střetlo v centru Zlína. Tři muže policisté zadrželi. Neohlášený mítink radikálů narušil třiadvacetiletý anarchista, který hodil po extrémistech kámen. „Byl obviněn z trestného činu výtržnictví,“ informovala policejní mluvčí Jana Bartíková. Jako dalšího policisté zadrželi mladíka, který napadl kriminalistu v civilu. „Jeho maminka vůbec netušila, jaký měl její syn v sobotu večer program,“ dodala. Mítink ve Zlíně svolali pravicoví extrémisté na protest proti policejnímu zatýkání při celostátní akci Power, po kterém skončilo ve vazbě pět osob podezřelých z propagace nacismu. Podobná shromáždění se konala i v jiných českých městech.

/Pravicoví extrémisté se střetli s anarchisty, 15.6.2009, MF DNES – Východní Morava/

Extremista - to slovo se v posledních letech stalo běžnou součástí našeho slovníku, setkáváme se s ním prakticky každý týden, čteme o něm v novinách, slyšíme ho z úst hlasatelů zpráv, díváme se na extremisty ve filmech.

Co všechno však přesně extremismus zahrnuje, jaké politické ideologie a proudy zahrnuje, jaké jsou jejich historické kořeny i současná podoba?

A také proč se k různým z nich a různým formám extremismu stále hlásí ne nevýznamný počet mladých lidí? Co můžeme jako učitelé dělat proti tomu?

Na tyto otázky se pokusí odpovědět text této příručky, který by vám měl přinést jednak souhrn základních pojmů a ideologií, historický přehled, ale i část věnovanou tomu, jak můžeme s extremismem pracovat ve školním prostředí.

1. Základní pojmy

Extremismus

Termín extremismus je pojmem, který nemá jednoznačné vymezení i chápání. Jsou jím označovány jednání, ideologie nebo skupiny, které působí mimo hlavní (střední) proud společnosti a které proti tomuto proudu vystupují. Toto vystupování je často spojeno s neuznáváním základních etických, právních a jiných společenských standardů, s verbální nebo fyzickou agresivitou, násilím nebo hrozbou násilí, rasovou, národnostní, náboženskou, třídní nebo jinou sociální nenávisť.

Samo slovo extremismus má pejorativní nádech, jsou pod něj zahrnovány společensky nebezpečné aktivity. Pro jeho šíři a nejednoznačnost je však částí akademiků neuznáváno a doporučují pro označování extremistických skupin používat jejich konkrétní označení, které je užší a přesnější.

Politologové označují za extremismus pozici na politické škále, která je co nejvíce vzdálena od politického středu. Jde o ideologie a aktivity, které směřují proti politickému systému jako takovému a kladou si za cíl jeho likvidaci. V současné době jsou tak za extrémní pokládány ideologie, které směřují proti demokratickému pořádku s cílem nastolit totalitní nebo autoritářský režim (Charvát, 2009).

Levice a pravice

S pojmem extremismus je spojené jeho časté dělení na pravicový a levicový extremismus. Představme nejprve stručné samotné pojmy pravice a levice, tak jak byly vykládány v historii a jak s nimi pracují politické vědy.

Oba termíny se vztahují k době Francouzské revoluce. V roce 1789 při zasedání Generálních stavů totiž seděli zastánci starého řádu, reakční a monarchističtí aristokraté po pravé ruce

krále. Přívrženci nového řádu, třetí stav a radikálové se usadili nalevo. Zástupci pravice zastávali setrvání monarchie a panovníka, opírali se o šlechtu a církev. Levici reprezentovali příslušníci střední třídy a požadovali nahrazení monarchie republikou, likvidaci privilegií církve a šlechty a zrovnoprávnění třetího stavu.

V 19. a 20. století se oba hlavní politické proudy ještě více specifikovaly a v jejich rámci se vyvinuly další politické ideologie. V rámci pravice jde především o konzervatismus a liberalismus.

Konzervativní politici přešli od podpory monarchie k podpoře tradičních hodnot, obce, rodiny a církve. Zatímco příznivci liberalismu vystupovali proti omezování ekonomiky státem, podporovali volný trh.

Proti nim se na levicovém spektru postavily takzvané strany socialistického typu, které vystupovaly proti tradicionalismu, proti církvi a požadovaly větší sociální rovnoprávnost a společenskou rovnost.

Dnešní pravice tak prosazuje zaručení ochrany soukromého vlastnictví a svobodu podnikání, odmítá výrazné zásahy státu do fungování ekonomiky, klade důraz na individualismus a odmítá kolektivismus, upřednostňuje práva jednotlivce před právy společnosti.

Oproti tomu levice se přiklání spíše ke kolektivním formám podnikání a staví se za vyšší míru zásahů státu do ekonomiky, prosazuje sociální zabezpečení a vyšší zdanění příjmů. Příznivci levice hájí zájmy zaměstnanců proti vlastníkům výrobních prostředků a prosazují politickou a sociální rovnost prostřednictvím ochrany sociálně slabých vrstev.

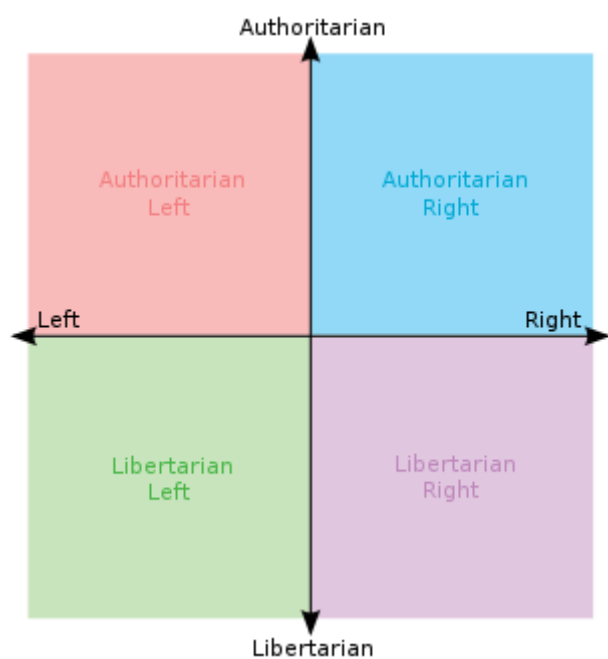
Na obou stranách politického spektra se nacházejí radikálnější uskupení, která se snaží prosazovat pravicové nebo levicové principy mnohem dogmatictěji než ty ostatní. Na straně levice je to komunismus, na straně pravice pak fašismus a na něj navazující nacismus.

Box:

Politický kompas

Politický kompas je jedním z nejznámějších testů, který má určit politickou orientaci testovaného. Vytvořila jej společnost Pace News Limited. Je zobrazen v rovině, která je rozdělena dvěma osami na čtyři sektory. První vyjadřuje, jestli testovaný ekonomicky patří spíše k levici nebo k pravici. Druhá osa určuje, jestli je testovaný sociálně autoritativní či liberální.

Ve čtverci vlevo nahoře je autoritativní levice (její extrémní podobou je komunismus). Vpravo vedle něj se nachází autoritativní pravice – sem můžeme zařadit například americkou republikánskou stranu (extrémní podobou je nacismus). Čtverec vlevo dole představuje levicové liberály, sem patří například sociální demokraté (extrémní podobou této části je anarchismus). Poslední čtverec zahrnuje pravicové liberály. K nim patří například američtí libertariáni, kteří kladou důraz jak na individuální svobody, tak na naprosto volný trh.

Nacionalismus

S politickým extremismem je úzce spojena ideologie nacionalismu. Je součástí především směrů krajní pravice, ale významně ovlivnila i krajní levici.

Také nacionalismus se jako ideologie objevil poprvé na konci 18. století při Francouzské revoluci. Část jejích představitelů tehdy přišla s tím, že moc ve státu pochází od lidu. Lidé se tak emancipovali z panovníkových poddaných na samostatné občany Francie, nebyli už jen objektem vládnutí, ale subjektem (Charvát, 2009).

Ideologie nacionalismu, která následně měla zásadní vliv na vznik národních států během 19. a 20. století, vychází z toho, že lidé jsou rozděleni do jednotlivých národů, kdy každý národ má svůj jazyk, kulturu a historické území. Samotná ideologie je opět velmi těžce jednoznačně definovatelná a existuje na ni řada pohledů. Jeden z nich přinesl česko-britský antropolog Ernest Kellner, který tvrdí, že nacionalismus nebyl probuzením spících národů, protože národnost není přirozená a byla zkonstruovaná až na základě požadavků nacionalismu. Vznik nacionalismu Gellner spojuje s průmyslovou epochou - poslední ze tří etap vývoje lidstva. Podle Gellnera je moderní svět průmyslu nejen prostředím, kde se nacionalismus mohl objevit a prosadit, tedy předpokladem jeho vzniku, ale také naopak nacionalismus je nutným projevem a požadavkem moderní doby.

Nacionalismus se objevoval již od středověku, v plné síle se však začal prosazovat až v 19. století při vytváření států jako Německo nebo Itálie. Po první světové válce pak stál u zrodu dalších států rozpadající se rakousko-uherské monarchie (včetně státu československého).

Ideologie nacionalismu však bohužel často bývá spojena i s extrémním pojetím a prosazováním a jako záminka k agresi. V meziválečném Německu jsme tak mohli být svědky definování příslušnosti k národu na základě krve. Snaha o získání životního prostoru pro vyvolený národ té správné krve pak vedla až ke zruďmostem druhé světové války.

Došlo tak ke spojení etnického nacionalismu s rasismem a antisemitismem.

Rasismus

Rasismus je další z ideologií úzce spojenou s extremismem, především tím pravicovým.

Tato ideologie vychází z přesvědčení, že skupiny lidí můžeme rozřazovat na základě etnického klíče, protože jejich vlastnosti jsou zapříčiněné rasou, ke které náleží.

Vychází z toho, že různé lidské rasy se vyvíjely na různých místech a v různých podmínkách jakými byly tropický prales, savana, poušť nebo polární kruh, různou rychlostí a důsledkem toho mají jejich příslušníci i rozdílné vlastnosti. Zároveň tvrdí, že rozdíly mezi těmito rasami jsou neměnné a existuje mezi nimi hierarchie, kdy jedna rasa může být nadřazena nad ty ostatní.

Termín se poprvé objevil ve třicátých letech 20. století a navazoval na předchozí zkoumání biologů. Jako první rozdělil lidstvo do pěti skupin (kavkazskou, mongolskou, etiopskou, americkou a malajskou) Johan Friedrich Blumenbach už v roce 1735. Stěžejním pro definování teorie rasismu se pak stala Esej o nerovnosti ras francouzského diplomata Josepha Artura Comte de Gobineau, kterou vydal v roce 1855. Ten definoval tři hlavní rasy: žlutou, černou a bílou. Tvrdil přitom, že bílá rasa je ve vyšším postavení nad těmi ostatními.

Na nadřazeném postavení bílé rasy se shodovala i většina dalších pozdějších rasových teorií (jejími autory logicky pokaždé byli příslušníci této rasy).

Do nejrůznějších rozměrů byla rasistická ideologie dovedena v nacistickém Německu. Adolf Hitler opřel svou vládu o rasovou teorii, podle které má nadřazená germánská rasa zbavit Evropu i svět židovského nebezpečí. V roce 1935 přijal parlament takzvané norimberské zákony. V nich bylo definováno příslušenství k židovské rase. Zákony obsahovaly celou řadu rasově motivovaných protižidovských opatření. Nacistický režim postupně přikročil k takzvanému „konečnému řešení židovské otázky“, které mělo skončit jejich úplným vyhlazením. Při nejhorším organizovaném masovém vraždění, které svět dosud zažil přišlo o život v koncentračních táborech nebo jiným způsobem více než šest milionů Židů.

Antisemitismus

Termín antisemitismus představuje nepřátelství nebo předpojatost vůči židům jako představitelům židovského náboženství judaismu, etnické skupině nebo rase. Toto slovo sice odkazuje ke všem semitským národům, ale termín je přesto používán jako označení nepřátelství vůči židům.

Slovo *antisemitský* (německy *antisemitisch*) pravděpodobně poprvé použil v roce 1860 židovský učenec Moritz Steinschneider ve slovním spojení „antisemitské předsudky“ (německy „antisemitische Vorurteile“). Steinschneider tak charakterizoval myšlenky Ernesta Renana o nadřazenosti árijské rasy nad semitskou. V tisku se slovo antisemitismus ve větším nákladu poprvé objevilo v roce 1881, kdy německý politický agitátor Wilhelm Marr uveřejnil brožuru *Zwanglose Antisemitische Hefte* a Wilhelm Scherer použil slovo *Antisemiten* v lednovém vydání *Neue Freie Presse*.

Časově můžeme rozlišit tři různé druhy antisemitismu - antijudaismus vycházející z náboženských kořenů, na něj navázal v průběhu 19. století antisemitismus inspirovaný nejprve nacionálně, avšak záhy přecházející do podoby rasové - a po druhé světové válce pak tzv. nový antisemitismus (Charvát, 2009.)

Období antijudaismu začíná již ve středověku. Židé byli jako největší a nejviditelnější náboženská minorita pronásledováni již od pradávna. V očích křesťanů byli často viděni jako ti, kteří způsobili smrt Ježíše Krista a za to mají být zatíženi dědičným hříchem a pykat za odmítnutí jediné správné víry.

Židé proto byli už ve středověku vyháněni z měst a zemí, nesměli vlastnit půdu a vykonávat některá zaměstnání, museli platit zvláštní daně, nebo byli viditelně označováni. Jejich víra jim na rozdíl od křesťanů nezakazovala půjčovat peníze, proto se řada z nich uplatňovala v peněžním obchodu.

Nábožensky motivovaný antisemitismus byl v průběhu 19. století nahrazován rasovým antisemitismem, který tvrdil, že židé jsou zvláštní rasovou skupinou. Jejich příslušnost k této rase je tedy neměnná a nemůže ji změnit ani případný křest a zřeknutí se jejich víry.

S tímto obdobím jsou spojeny i texty pracující s různými konspiračními teoriemi, podle nichž se Židé snaží o ovládnutí světa. Asi nejznámějším materiálem propagujícím tyto konspirační teorie jsou Protokoly sionských mudrců. Text, o kterém bylo prokázáno, že jde o plagiát sepsaný tajnou ruskou policií. Dodnes je však prohlašován za pravý a zneužíván antisemity celého světa.

Vrcholem tohoto období bylo již zmíněné nacistické Německo a jeho antisemitské postupy vrcholící snahou o vyhlazení židovského národa.

Poslední období, nazývané jako takzvaný nový antisemitismus, začalo pro druhé světové válce. Je spojené především s popíráním holocaustu. Zhruba od sedmdesátých let se začaly objevovat hlasy, které tvrdily, že holocaust se nikdy nestal, plynové komory ani koncentrační tábory nikdy neexistovaly, a to vše je jen součástí židovského spiknutí. Skupina vědců, označovaných jako revizionisté, není ve vědeckém světě brána vážně, ale přitahují na sebe minimálně velkou pozornost. Mezi nejvýznamnější revizionisty patří Kanadčan Ernst Zündel a Angličan David Irving.

V té samé době se začaly objevovat i projevy takzvaného antisionismu, které jsou představovány vystupováním proti státu Izrael a právu na jeho existenci.

V té souvislosti je často (bez patřičných důkazů) uváděno, že Židé ovládají OSN a přes USA i NATO. Snaží se prý o ustavení nového světového řádu, kdy budou vládnout celému světu. Neonacisté pro tento stav užívají zkratku ZOG (Zionist Occupation Government).

Pogromy

Pogromy byly rasové nepokoje zaměřené proti Židům, ke kterým docházelo často s vládní podporou, většinou v Rusku a východní Evropě. Pogromy se rozšířily především poté, co byli Židé v roce 1881 nespravedlivě obviněni ze zavraždění cara Alexandra II. Ve více než 160 ruských městech tehdy byly zničeny tisíce židovských domů, docházelo ke znásilňování žen a bylo zabito nebo zraněno mnoho mužů, žen i dětí. Další vlna pogromů následovala během ruské občanské války (1917 - 1922). Ta za sebou zanechala 70 - 250 000 židovských obětí.

Od počátku, až do poloviny 20. století docházelo k pogromům také v Polsku, Argentíně a v celém Arabském světě. Poslední zaznamenaný velký pogrom v Evropě byl poválečný pogrom v Kielce v Polsku v roce 1946.

Populismus

Populismus není ucelenou ideologií. Spíše než o ideologii jde o způsob nebo styl, kterým jsou prezentována politická témata. Je přítomný na pravé i levé části politického spektra.

Populisté se snaží reagovat na aktuální společenské podněty, které se však nesnaží řešit. I když populisté často tvrdí, že nabízejí rychlá a jednoduchá řešení stávajících problémů, většinou jde jen o plané sliby. Populismus se zaměřuje na emoce (z nich především na strach a pocity ohrožení).

Pravicoví populisté velmi často pracují s nacionalistickou notou a vystupují proti imigraci. Upozorňují na problémy způsobené přítomností cizinců a jiných etnik na území jejich státu, proti politickým i ekonomickým nadnárodním společnostem. Své návrhy se snaží prosazovat politickou cestou (tím se liší třeba od neofašistů nebo neonacistů).

Příkladem pravicových populistů v Evropě jsou třeba Front National Jeana Marie Le-Pena ve Francii, Freiheitliche Partei Österreichs v Rakousku, v České republice pak Republikánská strana a Národní strana.

Populismus se samozřejmě objevuje i na levicové části politického spektra. Příkladem může být například polské hnutí Sebeobrana, prvky populismu bychom našli i v politice slovenské sociálně demokratické strany SMĚR i České strany sociálně demokratické.

Extrémně pravicové ideologie:

Fašismus

Jednou z politických ideologií, patřících do spektra extrémní pravice, je fašismus. Pojem fašismus vznikl od slova „fascis“, které v latině znamená svazek a odkazuje tak ke svazku prutů, kterým se ve starém Římě označovali úředníci (liktoři). Tento svazek s vetknutou sekerou byl oficiálním symbolem fašismu.

Hlavní postavou spojenou s touto ideologií je italský politik Benito Mussolini. Ten v roce 1919 založil organizaci, která se o dva roky později změnila v politickou stranu Partito nazionale fascista. Po takzvaném pochodu na Řím se Mussolini a jeho věrní v roce 1922 ujali moci. Mussolini se stal předsedou vlády. V roce 1926 byla v Itálii vyhlášena fašistická diktatura, ve které působila jedna jediná strana, Mussoliniho fašistická.

Fašismus brzy vyústil v agresivní zahraniční politiku italského státu a vedení dobovačných válek. V roce 1935 Itálie napadla a zčásti dobyla Habeš. Před začátkem druhé světové války se Itálie stala spojencem nacistického Německa. Do války oficiálně vstoupila 10. června 1940, předtím však už 7. dubna 1939 napadla Albánii. Italský fašistický režim padl 25. července 1943. V září toho roku pak Benito Mussolini za pomoci německých výsadkářů uprchl z vězení a na severu Itálie, okupovaném německými vojsky, stanul v čele Italské sociální republiky. Mussolini a jeho milenka byli popraveni na útěku dne 28. dubna 1945.

Fašistická ideologie má několik základních znaků. Usiluje o totalitní stát a zájmy celku (národa, státu) přitom nadřazuje nad zájmy jednotlivce. Tomu je vše podřízeno, jak říkal sám Mussolini: „Stát musí fungovat jako hodinky.“ Stojí v opozici vůči demokracii a liberalismu. V čele státu má stát silný vůdce. Fašismus také propaguje specifický systém politického a ekonomického fungování, který se nazývá korporativismus. Podle něj má být společnost organizovaná v takzvaných korporacích, jakýchsi odborových organizacích, sdružených podle jednotlivých druhů práce.

Fašismus, na rozdíl od nacismu, nikdy nebyl silně antisemický. Mussolini sice na nátlak Hitlera přijal rasové zákony po vzoru norimberských zákonů, k výstavbě koncentračních táborů či deportacím Židů do Německa však nikdy nedošlo.

Za fašistické režimy nebo fašismem inspirované, byly během 20. století označovány i další režimy. Byl jím režim generála Francisca Franca ve Španělsku. K moci se dostal po občanské válce a vytvořil ve Španělsku autoritativní systém, který se vyznačoval netolerancí k menšinovým národům, jako jsou Katalánci nebo Baskové. Druhým z těchto režimů byl perónismus argentinského generála Juana Domina Peróna. Ten stál v roce 1943 v čele vojenského převratu, v letech 1946 až 1955 byl prezidentem. Inspiroval se italským fašismem a ve vedení státu chtěl mít silného vůdce, u moci jej držela armáda a podpora dělníků.

Nacismus

Nacismus neboli nacionální socialismus, je totalitní ideologie, která byla uplatňovaná v Německu v období takzvané Třetí říše v letech 1933-1945. Prosazovala ji *Národně socialistická německá dělnická strana (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei, NSDAP)* vedená Adolfem Hitlerem.

Této straně předcházela Německá dělnická strana (Deutsche Arbeiterpartei, DAP), do které už v roce 1919 vstoupil Adolf Hitler. Ten o rok později změnil název strany na NSDAP a v roce 1921 ji plně ovládnul. V roce 1923 se po vzoru Mussoliniho pokusil o akci podobnou pochodu na Řím v Bavorsku. Ta však byla potlačena a Hitler byl uvězněn. Ve vězení napsal známou knihu o svém životě a svých politických názorech s názvem *Mein Kampf*. Ta byla významným ideovým prvkem nacismu a hlásí se k ní i dnešní neonacisté.

Po návratu z vězení Hitler změnil taktiku a rozhodl se získat moc legální cestou.

V roce 1932 NSDAP vyhrála volby a Adolf Hitler se stal říšským kancléřem. V roce 1935 byly přijaty norimberské zákony, zaměřené proti židům. Protižidovské akty v Německu vyvrcholily v roce 1938 takzvanou Křišťálovou nocí (pro tuto událost se vžil název podle střepů v ulicích měst z rozbitých výloh židovských obchodů). Hitlerova politika, opřená o

ideologii nacismu, vedla ve svém důsledku k rozpoutání druhé světové války, při které přišlo o život více než 60 milionů lidí a která je dosud největším a nejvíce zničujícím válečným aktem v dějinách lidstva. Na konci války v dubnu 1945 spáchal Adolf Hitler sebevraždu.

Ideologie národního socialismu je kombinací socialismu, nacionalismu, fašismu, rasismu, antisemitismu a eugeniky.

Vznikla spojením koncepce vůdcovského principu fašistického státu a rasistických teorií o nadřazenosti árijské rasy a o pokroku skrze konflikt mezi vyšší a nižší rasou. Tento konflikt má vyřešit podrobení či likvidace nižší rasy. Německý národní socialismus pracoval s tím, že touto nadřazenou vyšší rasou je rasa árijská (germánská, nordická). Národní socialismus zároveň vystupuje proti marxismu, komunismu, anarchismu, liberalismu, demokracii i kapitalismu. Na rozdíl od fašismu, nacismus neoslavuje stát. Klade důraz především na otázku krve a rasy.

Box:

Nacistické bezpečnostní sbory

*Na podzim roku 1920 Adolf Hitler založil pořádkové oddíly *Ordnertuppen*. Do jejich řad začali vstupovat hospodští rváči, zápasníci a bývalí vojáci. Ti měli za úkol ochraňovat vůdce při jeho vystoupeních. Jeho ideoví protivníci z řad komunistů a sociálních demokratů se totiž opakovaně snažili jeho vystoupení narušovat. Pořádkové oddíly byly posléze přejmenovány na *Sturmabteilung* (zkráceně *SA*) a reorganizovány do vojenské podoby. Jejich struktura byla organizována tak, aby mohly po převzetí moci pojmout tisíce členů. V roce 1922 vytvořila NSDAP oddělení pro mládež od 14 do 18 let pod názvem *Jugendbund*. Jeho nástupnickou organizací se stala známá *Hitlerjugend*, která spadala pod velením *SA* až do roku 1932.*

*V roce 1925 vytvořila NSDAP z fanaticky oddaných přívrženců Adolfa Hitlera ozbrojenou organizaci **Schutzstaffel** (známější pod zkratkou **SS**), česky Ochranný oddíl. V čele *SS* stál v době její největší slávy jako říšský vůdce *SS Heinrich Himmler*. Tato organizace zasahovala do veškerého státního i bezpečnostního aparátu nacistického státu. Ve znaku *SS* byly dva*

starogermánské runové znaky pro S připomínající blesk na černém pozadí. V roce 1929 měly oddíly SS 300 členů, v roce 1933 již 50 000 členů a v roce 1939 250 000 členů.

Zajímavé je sledovat inspiraci tuzemských neonacistů. Ne náhodou se hličky Dělnické strany jmenovaly Ochranné sbory.

Neonacismus

Neonacismus je politickou ideologií, která vychází z nacionálního socialismu a jeho teze o nadřazenosti bílé rasy. Představuje tak fúzi pan-árijského rasismu, antisemitismu, antikomunismu a odporu vůči rovnostářství.

Stejně jako nacisté požadují neonacisté, aby společnost spravoval silný vůdce. Hlavní důraz přitom není kladen na národ, ale na rasu. Neonacisté vystupují proti imigrantům, komunistům, liberálům, Romům a především Židům. Dalším terčem neonacistů jsou dealeri drog (protože distribucí drog oslabují čistotu rasy) nebo homosexuálové.

Cílem neonacistů je vytvořit novou společnost na rasovém základě. Zároveň usilují o rozpoutání takzvané Svaté rasové války (označované jako Racial Holy War – RAHOWA). Při této válce by měli být ze světa zprovozeni všichni židé, měla odstavit demokracii, liberalismus, humanismus, komunismus a vlády by se měli ujmout árijci, vedeni svým Vůdcem.

Jednotlivé státy se k hlásání neonacismu a politickému organizování neonacistů staví různě. Liberální jsou například v Dánsku nebo ve Spojených státech amerických, kde je hlásání neonacismu, stejně jako jiných politických směrů, chráněno coby součást svobody slova, neonacistické strany se mohou účastnit politické soutěže a je dovoleno volně užívat (neo)nacistické symboliky. Naopak Německo či Česká republika projevy neonacismu trestají. I přes zákazy se však neonacisté v takových státech sdružují, třebaže bývají nuceni kvůli riziku postihu své skutečné názory skrývat či pouze naznačovat.

Čeští neonacisté chystali teror

Plánovali útoky na „ideové nepřátele a vysoce postavené Židy“ i únosy. Přípravovali se na to ve výcvikových kempech

Tábor - Na jihu Čech existuje organizace, která se připravovala na provedení teroristických útoků v Česku. Podle zjištění MF DNES se chystali na to, že budou unášet a napadat ideové nepřátele, a dokonce i ničit elektrárny. „Šlo nám o změnu řádu. Tady je demokracie a my jsme pravicoví extremisté,“ vypověděl poté, co byl zadržen policií, profesionální voják Lukáš Sedláček, který vedl vojenský výcvik členů organizace White Justice (Bílá spravedlnost). Sám je jedním ze zakládajících členů. Na svých utajených webových stránkách plánovali extremisté například útoky na policisty a „vysoce postavené Židy“. Aby na to byli připraveni, uspořádal Sedláček čtyři výcvikové kempy. „Vycvičil jsem třicet lidí. Naučili se boj zblízka, se zbraní i beze zbraně. Diverzní činnost a gerilový boj. Ti lidé se cvičili proti živým i neživým cílům. Třeba podpalovat auta, ničit majetek a tak dále,“ řekl. Lidé, které připravil, podle něho neměli útoky provádět. Měli založit a vycvičit další buňky. Struktura, plány, výcvik i způsob utajení se velmi podobají třeba struktuře německé levicové teroristické organizace Frakce Rudé armády (RAF), která působila v 70. a 80. letech. Měla na svědomí vraždy, únosy a bombové útoky.

/5.11.2009, MF DNES/

Neofašismus

Neofašismus je ideologií vzniklou po druhé světové válce, která úzce navazuje na fašismus a Mussoliniho Itálii. Samotná ideologie je založena na silném nacionalismu, šovinismu, antikomunismu, antidemokratismu. Neofašisté usilují o silný a zdravý národ, který by nebyl oslabován imigrací, drogami ani homosexualitou.

Neofašisté navazují na Mussoliniho i v požadovaném ekonomicko-politickém uspořádání, kdy jako nejvhodnější formu uspořádání společnosti vidí zmiňovaný korporativismus.

Neofašisté se také často hlásí ke křesťanství a spolupracují s křesťanskými radikály.

Mezi významné neofašistické organizace patřila italská Movimento sociale italiáni (MSI) nebo španělská Falanga. V českých zemích bychom k neofašistickým skupinám mohli přiřadit Vlasteneckou frontu.

Extrémně levicové ideologie:

Extrémní levice vychází především z rovnostářských myšlenek. Mezi hlavní proudy můžeme zařadit anarchismus a komunismus. Oproti extrémně pravicovým ideologiím jsou extrémně levicové ideologie ve společnosti o něco více tolerované a také se méně často nacházejí na hraně zákona. I když jsou známé i případy zákonného zákazu extrémně levicových skupin (třeba soudní proces po zákazu Komunistického svazu mládeže v ČR).

Anarchismus

Anarchismus, jako politická ideologie, usiluje o vytvoření společnosti bez sociální, ekonomické a politické hierarchie a jiných forem nadvlády člověka nad člověkem. Samotný výraz je odvozen od řeckého slova anarchie, které znamená „bez vládců“.

Anarchisté proto odmítají centralizovanou organizaci, právní řád a zákony, které jsou podle nich vnucovány zbytku společnosti její elitou. Podle anarchistů státní pravomoci přinášejí prospěch především jeho představitelům. Volby jsou podle nich podvodem, který neumožňuje opravdovou změnu, ale jen změnu státního dozoru. Známým cílem anarchistů je proto společnost bez vlády.

Mezi zakladatele této ideologie patřili Pierre-Joseph Proudhon, Michail Bakunin, Petr Kropotkin a Errico Malatesta.

V ČR jsou nejvýznamnějšími anarchistickými organizacemi Československá anarchistická federace, Federace anarchistických skupin (pod ní funguje Anarchistická akce, vystupující militantně proti ultrapravicí), Anarchokomunistická alternativa a Anarchofeministická skupina.

Komunismus

Komunismus je politická ideologie, která hlásá a požaduje společné vlastnictví a odmítá třídní rozdíly. Tato ideologie úzce navázala na myšlenkové dílo německého filozofa Karla Marxe. I když myšlenky podobné komunistickým se na řadě míst objevily již před Marxem. Až on s Bedřichem Engelsem je zpracoval do uceleného myšlenkového systému.

Podle něj v kapitalismu existují jen dvě třídy – kapitalisté a dělníci. Kapitalisté ovládají výrobní prostředky. Díky tomu mohou vykořisťovat třídu dělníků (proletářů), kteří tyto prostředky nevládnou. Ti dostávají od kapitalisty plat za svou práci. Přitom však svou prací vytvářejí nadhodnotu, tj. více než to, za co je ve skutečnosti placen. Tu si však přivlastňuje kapitalista. Jeho cílem je maximalizace zisku, a proto usiluje o to, aby pro něj tento výhodný stav setrval co nejdéle. Vzniklý spor mezi oběma třídami je označován jako třídní boj. Jeho vyústěním má být nastolení nového systému fungování společnosti, který bude oproti tomu současnému spravedlivější – tím má být právě komunismus. Způsobem, jak toho docílit, je zrušení soukromého vlastnictví a kolektivizace výrobních prostředků.

Na Karla Marxe navázal Vladimír Iljič Lenin. Ten posunul jeho teorii do ještě revolučnější podoby. Dělníci, sdružení do komunistické strany, se podle něj měli rozhodnout pro revoluci, při které měli být silou svrženi kapitalisté a vládnoucí elity a moci se měl chopit proletariát.

Po druhé světové válce se další komunistické režimy ustavily ve střední a východní Evropě a východní Asii. Ve třetí čtvrtině 20. století převzaly moc marxisticky orientované politické strany v některých státech Třetího světa v Africe a Americe. Komunistické režimy tak byly vyzkoušeny v široké škále přírodních a společenských podmínek, od agrárních rozvojových zemí jako Kuba nebo Kambodža, až po vyspělé industrializované země, jako Německá demokratická republika a Československo.

Marxismus-leninismus, oficiální ideologie Sovětského svazu a dalších komunistických republik, kde se komunisté chopili vlády krátce po druhé světové válce, se odlišoval od původních Marxových myšlenek.

Sovětský svaz zanikl v roce 1991 a s ním dříve nebo později i většina jeho satelitů. Dodnes však ve většině zemí, existují komunistické strany, které jsou leckde i součástí parlamentu. Jejich program a ideologie jsou již však mnohem méně revoluční, než v dobách největší slávy komunismu.

Zákaz komunistických symbolů a hnutí v ČR

Komunisté jsou od konce nadvlády jejich strany stále součástí české politické scény. Komunistická strana Čech a Moravy nikdy neopustila poslaneckou sněmovnu. Tato strana je následovníkem Komunistická strany Československa. Její představitelé se v několika vystoupeních zřekli komunistických praktik, v programu strany je však stále jako cíl uváděno odstranění kapitalismu, vybudování sociálního státu a následně socialismu a „usměrňované hospodaření kolektivů zaměstnanců podniků“. Strana se zřekla stalinismu, nikdy se však nezřekla praktik předlistopadové KSČ.

Na české politické scéně se několikrát objevily snahy o postavení komunismu nebo jeho symbolů mimo zákon. Skupina senátorů předložila v roce 2007 návrh novely trestního zákona, která měla výslovně zakázat propagaci komunistického hnutí i komunistických symbolů. Tento návrh však byl ostatními senátory zamítnut. Současný právní stav nabízí možnost trestat šíření a propagaci komunismu podle paragrafů 356, 403 a 404 trestního zákoníku (40/2009 Sb.) a popírání genocidy spáchané komunisty podle § 405 téhož zákoníku. Existuje rovněž zákon o protiprávnosti komunistického režimu (198/1993 Sb.).

Subkultury:

Skinheads

Skinheadské hnutí vzniklo na konci šedesátých let v Anglii. Jeho kořeny bychom mohli hledat až na Jamajce, odkud pocházeli přistěhovalci, kteří se do Británie přesouvali. V tanečních se potkávali s britskou dělnickou třídou a právě tady se začínalo formovat nové hnutí. Mladí lidé, kteří chodili na koncerty se snažili nějak odlišit od bohatší populace. Jejich poznávacím znakem byly dlouhé pláště a úzké kalhoty. Až později přišly do módy krátké vlasy. Předchůdcům samotných skinhead se říkalo Mods nebo Rude boys. V tuto chvíli nemohla být řeč o rasismu ani antisemitismu, předchůdci skinheads poslouchali reggae a ska, prolínali se s imigranty a snažili se hlavně odlišit od většinové společnosti. První skinheads nosili těžké pracovní boty, seprané levisky a košile značky Ben Herman. Byli hrdí na to, že jsou dělníci, oblíbený u nich byl fotbal a s ním spojené divácké násilí a pouliční bitky.

Od konce šedesátých let zájem o hnutí upadal. Vrátil se až v sedmdesátých letech spolu s punkovou revoltou. V té době však v hnutí začalo docházet k názorovým rozporům a začalo se štěpit. Rozdělilo se do tří skupin: rasistické, ne-rasistické a antirasistické. Rasističtí skinheads byli ovlivněni extrémní pravicí. Proti nim se brzy začali vymezovat skinheads, kteří navazovali na původní multikulturní základ celého hnutí. Ti prosazovali spíše levicové prvky hnutí. Mimo tyto dva proudy stáli tradicionalisté, kteří odkazovali na to, že skinheads byli původně nepolitickým hnutím.

Rasističtí skinheads

Mezi rasistickými skinheads najdeme jak neofašisty, tak neonacisty. Obě skupiny vystupují proti imigrantům, jedna z důvodu potřeby silného státu, druhá z důvodu toho, že imigranti nejsou součástí nadřazené arijské rasy.

Mediální zkratky a časté zobrazování neonacismu a neofašismu ve spojitosti se skinheads vedly k tomu, že u velké části veřejnosti je mezi skinheads a neonacismus nebo neofašismus kladeno rovnítko. Předchozí výklad historie hnutí však ukazuje, že jde o velký omyl a v rámci hnutí existuje velká rozdílnost názorů a ideových východisek.

Nerasističtí, tradiční, apolitičtí skinheads

Apolitičtí nerasističtí skinheads odmítají politiku pravicovou i levicovou. Kladou důraz na hudbu, oblečení. Vystupují však proti oběma radikálním politickým křídům s odkazem na to, že hnutí má zůstat nepolitické.

Antirasističtí skinheads (SHARP a RASH)

To, že se část hnutí začíná hlásit k rasismu, vyvolalo rychlou reakci. V polovině osmdesátých let tak vznikly první SHARP skinheads (Skinheads Against Racial Prejudice – Skinheads proti rasovým předsudkům). Ze Spojených států se brzy rozšířili do dalších zemí. Mezi oběma proti sobě stojícími tábory začalo brzy docházet ke střetům.

Na začátku devadesátých let vznikly takzvaní RASH (Red and Anarchist Skinheads – Rudí a anarchističtí skinheads) - antirasističtí skinheads. Ti do hnutí přinesli ještě anarchistický prvek. I oni díky přihlášení se k levici ostře vystupují proti fašismu a nacismu.

Hooligans

Subkultura fotbalových fanoušků hooligans je spojena s organizovaným násilím. Hooligans totiž pravidelně vyhledávají střety s fotbalovými chuligány ostatních klubů. Většina z fanouškovských skupin není nijak politicky aktivní. Často však může docházet k prolínání jednotlivých subkultur a ideologií, takže fotbalový chuligán může být zároveň skinheadem a

neonacistou nebo anarchistou. V současnosti existují hooligans napojeni na ultrapravicovou scénu i nepolitičtí hooligans.

Punk

Hnutí vzniklo v polovině sedmdesátých let v Anglii. V angličtině slovo punk znamená „výtržník“. Cílem punku od začátku bylo šokovat konzervativní zemi, jeho základem proto je především provokace. Punk je především spojen především s hudbou a stejnojmenným hudebním stylem. Je však zároveň používán i pro označení životního stylu a ideologie. Vedle nepolitického punku brzy vznikl politický, radikálně levicový punk. Punková subkultura oslavuje svobodu jedince, má tak blízko i k anarchismu. Sympatizanti punku odmítají instituce (policii, armádu), stát i kapitalismus (s tím je spojený i odpor ke globalizaci).

2. Symbolika extremistických skupin

Pro extremisty mají symboly specifický význam. Výrazně totiž napomáhají upevňování jejich kolektivní identity. Znalost symbolů v úzké skupině velmi posiluje příslušnost k dané skupině a dává těm, kteří ji znají, jistý pocit výjimečnosti a hrdosti. Symboly zároveň umožňují veřejnou prezentaci jinak zakázaných myšlenek a ideologií (například rasistických a xenofobiích) ukrytých za povolené a tolerované symboly.

Tento význam je společný pro obě spektra politického extremismu, jak pro extrémní pravici, tak pro extrémní levici. Každé z nich využívá široké spektrum vlastních symbolů, odkazujících k různým historickým i ideologickým předobrazům.

Kromě samotných znaků a čísel mohou jako symboly sloužit různé barevné kombinace, osobnosti, písně, společné svátky a nebo významné dny.

Symbolika extrémní pravice:

Pro sympatizanty extrémní pravice hraje symbolika velmi významnou roli. Je používána symbolika, kterou používali nacisté během druhé světové války. Ta je však ve většině států Evropy zakázána. Ta je používána především neregistrovanými sdruženími. Ostatní ultrapravicové organizace z ní v absolutní většině případů vycházejí a nabízejí širokou škálu symbolů úzce nebo vzdáleněji navazující na jejich ideové předchůdce. Symboly slouží sympatizantům ultrapravice k vytváření mytologie a zobrazování myšlenek neonacistického hnutí, k projevení vzájemné sounáležitosti (to umožňují především oděvní značky, nášivky a odznaky) a k prezentaci myšlenek a postojů.

Jde především o těžko postižitelnou barevnost, takže v absolutní většině případů převažují barvy černá, bílá a červená, barvy nacistické vlajky. Časté je používání německých válečných křížů. Svastiku v řadě případů nahradil keltský kříž. Oblíbené a často užívané jsou runové znaky a znaky starogermánského náboženství (například Thórovo kladivo).

Častá je číselná symbolika, kdy jsou používány číslovky 18 a 88 jako odkazy na jméno Adolfa Hitlera (první a osmé písmo abecedy) nebo na nacistický pozdrav Heil Hitler. Také je používáno číslo 14, počet slov anglické věty (We must secure the existence of our people and a future for white children), resp. v českém prostředí číslo 10 (My musíme chránit existenci svých lidí a budoucnost bílých dětí).

Při spojení se skinheadskou subkulturou dochází k propojení ultrapravicových symbolů a symbolů hnutí skinheads – tj krátké vlasy, těžké boty, úzké kalhoty a bunda bomber.

Dnes je tento vzhled však mnohem častěji nahrazován takzvaným black bloc stylem, který ultrapravice převzala od anarchistů a antifašistů. Jde o černé oblečení, které má zasahující policii ztížit orientaci a poskytnout účastníkům demonstrací větší anonymitu.

Symbolika extrémní levice:

Komunistická symbolika je v ČR užívána registrovanými politickými stranami, občanskými sdruženími i neregistrovanými uskupeními hlásícími se ke komunismu.

Tradičním symbolem komunismu je rudá barva. Tu komunisté převzali od dělnického hnutí. Známým symbolem komunismu je rudá pěticípá hvězda. Ta byla zřejmě převzata bolševickými rudými námořníky z rejdařské symboliky britských loděnic, které se podílely na stavbě ruského křižníku Aurora (Mareš, 2006). Pěticípá hvězda je však zároveň symbolem svobody používaným i v jiných prostředích.

Dalším symbolem komunismu je zkřížený srp a kladivo. Tento symbol byl vytvořen ruskými bolševiky v roce 1918 a symbolizoval jednotu dělníků a rolníků.

Hlavní barvou anarchistů je černá. Je totiž chápána především jako symbol negace. Anarchisty od jejich počátků až do současnosti provází černá anarchistická vlajka. Černou barvu anarchisté převzali i do pěticípé hvězdy. Častým symbolem anarchistů je také černá kočka. Anarchosyndikalisté (ti, kteří hodlají nastolit anarchistickou společnost prostřednictvím odborů) používají diagonálně rozdělenou červenorudou vlajku. Symbolem anarchismu je zároveň písmeno A vepsané v kruhu.

3. Historický vývoj extremismu v českých zemích ¹

Historický vývoj extrémní pravice:

Předválečné období 1918-1939

První známky fašismu se v českých zemích objevily už v období první republiky. V čele hlavní představitelky Národní obce fašistické stál generál Radol Gajda. Pro dnešní příznivce neonacismu však toto období není moc inspirativní, protože prvorepublikový fašismus byl silně protiněmecký.

Od poloviny dvacátých let se začaly objevovat prvky nacismu v sudetoněmeckém politickém hnutí. Sudetoněmecká strana (Sudendeutsche Partei – SdP) začala na konci třicátých let vytvářet vlastní ochranné složky. Po uzavření Mnichovské dohody se organizace SdP sdružily do Nacionálně socialistické německé dělnické strany (NSDAP).

2.světová válka

¹ Připraveno na základě textu Mareš.M.: (Neo)nacismus v českých zemích, in: Hrozby neonacismu – Příležitosti demokracie, Asi-milovaní, o.s., 2009.

Dne 16. března 1939 by zřízen Protektorát Čechy a Morava (Protektorat Böhmen und Mähren). V jeho čele stálo takzvané Národní souručenství, které sdružovalo všechny povolené protektorátní strany a organizace.

Někteří čeští fašisté v průběhu času upustili od svých protiněmeckých pozicí a snažili se o kolaboraci. Nejvýznamnější organizací byl Český národně-socialistický tábor – Vlajka a paramilitární organizace Svatoplukovy gardy.

Čeští kolaboranti nikdy nevytvořili českou vojenskou jednotku, která by bojovala na straně Německa. V březnu 1945 vznikla Svatováclavská dobrovolnická rota. Během pražského povstání v květnu 1945 však byla zlikvidovaná.

Poválečné období 1945-1989

Po osvobození od nacismu se na českém území ještě objevovala činnost menších nacistických a kolaborantských skupinek. Dočasně ilegálně působila například zmíněna Vlajka.

Neonacismus se začal na českém území objevovat již v době komunismu. Bylo to však ve velmi omezeném rozsahu. Většího rozvoje se český neonacismus dočkal až v osmdesátých letech. Tento rozvoj byl spojený s rozvojem subkultur. Šlo o punkovou subkulturu (málo početná část takzvaných Nazi-Punks), především však ve spojitosti se subkulturou skinheads. V českých zemích se první skinheads objevili v polovině osmdesátých let. Nejvýraznějším představitelem byla skupina Orlík založená Danielem Landou a Davidem Matáskem.

Vývoj po roce 1989

Skupina Orlík a její příznivci se hlásili spíše k českému nacionalismu a husitské tradici. Na počátku devadesátých let si tato část skinheadské subkultury začala říkat kališníci. Jejich vystupování proti menšinám a cizincům přecházelo i v násilné útoky. Devadesátá léta proto představovala dosud nejvyšší počty rasově motivovaných útoků v ČR. Překotná transformace a jistá dezorientace mládeže byla živnou půdou pro rozvoj popularity skinheadské subkultury. Její část začala inklinovat k neonacismu. Důležitou roli hrály i další skupiny jako Buldok, Vlajka, Excalibur.

V letech 1993-1996 byla nejvýznamnější organizací sdružující české pravicové extremisty Bohemia Hammerskins (BHS), česká sekce mezinárodní sítě Hammerskins Kation. Na ni

navázala Blood & Honour Division Bohemia. Ta vznikla v roce 1996. Opět šlo o pobočku mezinárodní sítě s názvem Blood & Honour (což je překlad hesla „Krev a čest“, které používaly nacistické mládežnické organizace). Blood & Honour byla dominujícím prvkem scény v letech 1996–1999.

Na politickém poli byla nejúspěšnějším uskupením Sdružení pro republiku – Republikánská strana Československa (SPR-RSČ).

V letech 1992–1998 měla nepřetržité zastoupení v parlamentu. V mládežnické organizaci této strany s názvem Republikánská mládež aktivně působilo několik neonacistů. Zároveň bylo jejími členy několik představitelů dnešní Dělnické strany.

Z pražské části Blood & Honour vznikla na přelomu let 1998 a 1999 nová neregistrovaná organizace s názvem Národní odpor. Ta se brzy stala vůdčí silou českého neonacismu a je jí prakticky dodnes. V březnu 2001 se sinusoida v podobě politických a nepolitických aktivit českých neonacistů vyhoupla do politické aktivity a jejím výsledkem byl vznik Národně sociálního bloku (NSB). Ministerstvo vnitra následně straně nepovolilo užívat tento název s odkazem na ultrapravicovou organizaci se stejným názvem v Holandsku. Strana se proto přejmenovala na Pravou Alternativu (PA).

Od roku 2005 začaly na ultrapravicovou scénu přicházet nové trendy inspirovány německými vzory.

Současná scéna

Hlavní složkou českého neonacismu zůstává i nadále Národní odpor. Tato neregistrovaná organizace nemá žádného vůdce a její činnost tvoří několik na sobě nezávislých regionálních buněk (nejaktivnější jsou buňky v Brně, Jihlavě, Plzni). Národní odpor připravuje demonstrace, koncerty a další společné akce. Internetová stránka Národního odporu je jedním z ústředních zdrojů informací pro sympatizanty ultrapravice v celé republice (je zřízena na serverech umístěných ve Spojených státech, kde platí absolutní svoboda slova, proto proti ní čeští policisté nemohou zakročit).

Národní odpor spolupracuje i s největšími ženskými organizacemi Resistance Women Unity (RWU) a dříve i National Resistance Women Side (NRWS).

V posledních letech byli velmi aktivní Autonomní nacionalisté (AN). Právě toto sdružení se velmi silně podílelo na prosazování nových německých trendů. Jde především o buňkovou strukturu a také novou image ve stylu black bloc.

Od roku 2008 nabývala na stále větším významu na ultrapravicové scéně Dělnická strana. Ta postupně začala do svých řad přibírat významné aktéry z řad Národního odporu i Autonomních nacionalistů a pořád společné akce pod hlavičkou DS. Strana, která vznikla už v roce 2002, byla dlouhou dobu prakticky bezvýznamná. Během docela krátké chvíle se však dostala do středu zájmu médií, veřejnost samotných členů scény. V roce 2008 strana zřídila vlastní Ochranné sbory a založila občanské sdružení Dělnická mládež (DM).

V listopadu 2008 uspořádala Dělnická strana protestní pochod na sídliště Janov obývané z velké části Romy. Střety s policisty při této akci byly jedním z nejtvrdějších střetů mezi extremisty a policií za dobu existence samostatné České republiky.

Vláda se následně rozhodla podat Nejvyššímu správnímu soudu žádost o rozpuštění Dělnické strany. Napoprvé však v březnu 2009 neuspěla, protože nedodala dostatek potřebných důkazů. Úspěšný byl až druhý pokus, který skončil rozhodnutím soudu o rozpuštění strany v únoru 2010. Na činnost Dělnické strany však prakticky v zápětí navázala svou činností Dělnická strana sociální spravedlnosti (DS SS).

Box:

Rozpuštění Dělnické strany

Nejvyšší správní soud v Brně 17. února 2010 rozhodl, že druhý vládní návrh na rozpuštění DS je oprávněný! Předseda senátu Vojtěch Šimíček v odůvodnění zmínil i některé body programu DS, které jsou v rozporu se zákonem. DS lze podle jeho slov označit za: „populistickou, homofobní, šovinistickou, případně vykazující rasistické sklony“.

Soud přiznává, že řada témat, jež DS zmiňovala, je reálným společenským problémem, paušalizace jedné skupiny obyvatel na základě etnického klíče je však dle zákona nepřípustná. DS se paušalizujícím způsobem vymezuje vůči romské, židovské, vietnamské a dalším menšinám, stejně jako vůči homosexuálům, přistěhovalcům atd. Vytváří dojem, že většina je díky existenci těchto minorit v ohrožení. Podle Nejvyššího správního soudu DS napadá samu podstatu demokratického systému státu.

Vláda se již jednou pokusila dosáhnout rozpuštění strany. První návrh ale soud zamítl kvůli nedostatku důkazů. Vláda argumentovala například svědectvím znalce, podle kterého Dělnická strana v symbolech i slovních projevech navazuje na hitlerovský nacionální socialismus. Advokát vlády Tomáš Sokol předložil soudu také desítky listinných důkazů. Zvláštní sedmičlenný senát zhlédl videozáznam z pouličních bitek v Litvínově-Janově a vyslechl policisty, kteří se zabývají extremismem.

V prvním rozhodnutí o Dělnické straně soud naznačil, za jakých podmínek lze rozpustit politickou stranu. V první řadě musí vláda shromáždit dostatek důkazů o protiprávním chování strany. Podle zákona o sdružování v politických stranách je protiprávní například usilování o odstranění demokratických základů státu, snaha o uzurpování moci a potlačování rovnoprávnosti lidí. Vytýkané skutky musí být přičitatelné politické straně. Dále musí vláda doložit, že strana představuje bezprostřední hrozbu pro demokratický právní stát. Je také nutné prokázat, že potlačení práva na sdružování v politických stranách je vyváжено potřebou ochrany nějakých jiných důležitých hodnot, například bezpečnosti státu a veřejného pořádku.

/ Dělnická strana se rozpouští, je nacistická a protiprávní, Romea.cz, 17.2.2010/

Historický vývoj extrémní levice v ČR:

Extrémní levice se v českých zemích vyvíjela od extrémní pravice. Je to dáno především tím, že vládnoucí režim sám o sobě přes čtyřicet let k extrémní levici patřil. Extrémní levice má na rozdíl od extrémní pravice i nadále zastoupení v parlamentu. Na ultralevicové scéně se tak nezávisle na sobě vyvíjejí dva proudy – komunistický a anarchistický.

Pro oba proudy je společné protineonacistické a protineofašistické vystupování,

Předválečné období 1918-1939

Vznik komunistické strany na sebe po vzniku československého státu nenechal dlouho čekat. Ustavující sjezd KSČ se konal ve dnech 14. až 16. května 1921 ve Velkém sále Národního domu na Vinohradech. KSČ vznikla přejmenováním odštěpené větší části Československé sociální demokracie. V letech (1938–1939) byla úředně rozpuštěna a přešla do ilegality.

Anarchisté první republiky navazovali zakladatelé novodobého hnutí již z doby Rakouska-Uherska. Už roce 1904 totiž vznikla Česká anarchistická federace (ČAF), která požadovala šíření anarchismu mezi dělnictvo a inteligenci. Ve stejném roce byla založena Česká federace všech odborů (ČFVO). Prvorepublikoví anarchisté však přijali vizi začlenění se do politické strany na revoluční bázi a podíleli se na aktivitách odporu proti Rakousku-Uhersku.

Většina anarchistů se však posléze podílela na zakládání KSČ. Část z nich sdružená kolem S.K. Neumanna byla ze strany v roce 1929 vyloučena po protestech proti bolševizaci strany.

2. světová válka

Na začátku druhé světové války se komunistická strana na pokyn Moskvy nezapojila do odboje proti okupaci Československa. Poté co nacistické Německo napadlo Sovětský svaz se však stali významnou silou protinacistického odboje. Již během války za podpory Sovětského svazu komunisté připravovali převzetí moci ve státu.

Poválečné období 1945-1989

Komunistická strana zvítězila v prvních poválečných volbách. K převzetí moci došlo ve všeobecně známý den 25. února 1948, kdy prezident Beneš přijal demisi všech nekomunistických členů vlády. Padesátá léta byly dobou nejtvrďšího komunistického teroru. V letech 1948-1954 bylo popraveno 241 lidí. Většinou na základě odsouzení ve vykonstruovaných soudních procesech. Šlo o členy odboje, kněží, soukromé rolníky nebo intelektuály. V šedesátých letech probíhala částečná reforma komunistické strany. Reformní snahy vyvrcholily obdobím nazývaným Pražské jaro 1968 a skončil invazí vojsk paktu Varšavské smlouvy 21. srpna 1968. Období sedmdesátých a osmdesátých let je nazýváno normalizací, kdy se vše v komunistické diktatuře mělo vrátit k normálu. Během čistek ve straně byla vyloučena velká část členů. Režim i nadále tvrdě vystupoval proti všem projevům nesouhlasu – Charta 77, představitelé undergroundu, církevní představitelé a další.

Nespokojenost občanů se však stupňovala a vyvrcholila studentskou stávkou a demonstracemi po policejním útoku na demonstrující studenty na Národní třídě 17. listopadu 1989. Brzy poté komunističtí představitelé na nátlak demonstrujících odstoupili a dlouhá doba komunistické diktatury v Československu skončila.

Vývoj po roce 1989

Dominantní postavení poli extrémní levice má i po roce 1989 Komunistická strana Čech a Moravy (KSČM). Ta vznikla jako nástupnická organizace KSČ. Dlouhodobě si drží podporu voličů nad deset procent. Strana založila Komunistický svaz mládeže (KSM). Ten byl v roce 2006 rozpuštěn. Ve svém programu totiž požadoval znárodnění soukromého vlastnictví. KSM podal proti tomuto rozhodnutí odvolání, které bylo úspěšné a jeho činnost byla obnovena.

Od jara 1989 se formovalo uskupení Levá alternativa. Šlo o marxisticky orientované sdružení sdružující trockisty a radikální socialisty. Stala se dokonce součástí Občanského fóra. Už v roce 1993 však byla pro nečinnost rozpuštěna.

Trockisté navazují na kritiku Stalinovy politiky v Sovětském svazu. Kladou důraz na marxismus a odmítají stalinismus. Jejich postavení v ultralevicovém spektru je však vyloženě okrajové. V českých zemích působily od roku 1989 tři trockistické skupiny: Budoucnost, Socialistická solidarita a Socialistická organizace pracujících (její součástí je známá mládežnická organizace REVO).

Anarchismus se stal ucelenější politickou organizací až po roce 1989, i když zde existoval už předtím. V letech 1989-1992 docházelo k formování scény. Už v roce 1989 vzniklo Československé anarchistické sdružení (ČAS) a v roce 1991 začal vycházet časopis A-kontra. V roce 1992 vznikla Anarchistická federace (AF). V tom samém roce se zároveň začal formovat militantní antifašismus.

V letech 1993-1995 následovala stagnace, na krátko vystřídaná restrukturalizací v letech 1996 a 1997 a vzepětím v letech 1998-2001, od roku 2002 prakticky dodnes anarchistická scéna opět stagnuje.

Významnější organizací byla ještě Česká anarchistická federace, která vznikla v roce 1995 kolem časopisu Svobodná mysl. V roce 1996 vznikla také česká pobočka organizace Antifašistická akce (AFA). Ta je zaměřena především na střety s neonacisty.

V roce 1998 začali anarchisté pořádat první street party, protestní akce spojené s pouliční zábavou. V dalších letech následovaly street party i v jiných městech. Asi největší akcí, které se aktivně účastnili čeští anarchisté byly protesty proti zasedání Mezinárodního měnového fondu v Praze v roce 2000. Účastnilo se jich asi 11 000 lidí z celého světa. Protesty skončily střety s policií, materiálními škodami v ulicích a řadou zatčených. Levicovní radikálové tehdy získali negativní obraz u velké části veřejnosti. AFA usilovala o proniknutí do politiky v rámci Národně sociálního bloku. Tato strana se však na konci roku 2001 rozpadla.

4. Sociální faktory extremistických hnutí a subkultur

Faktorů, které mohou ovlivnit přilnutí člověka k extremistickému hnutí a některé z uvedených extremistických ideologií, může být celá řada. Velmi často nejde o jednu jedinou příčinu, ale kombinaci několika vzájemně provázaných příčin.

Extremistická hnutí jsou často specifickými subkulturami, které svým členům poskytují silný pocit sounáležitosti. Děje se tak především prostřednictvím společně sdílené image a využívání společných symbolů, kterým oproti většinové společnosti plně rozumí jen zasvěcení (oblečení, hudba, symboly hnutí...). Obecná pospolitost je důležitým faktorem vstupu do hnutí. Jejich příslušníci spolu tráví většinu volného času. Scházejí se v oblíbených hospodách a klubech, účastní se společných akcí (demonstrace, koncerty, fotbalové zápasy), čtou stejné tiskoviny, navštěvují stejné webové stránky a zapojují se do diskuzí na webových fórech. Sociální potřeba zařazení se do nějaké skupiny, pocitu přijetí ostatními, podpora od okolí – všechny tyto faktory hrají velmi důležitou roli při rozhodování o inklinaci k některému extremistickému proudu.

Významnou roli hrají i další sociální faktory. Významný je faktor nespokojenosti. K sympatiím s extremistickými ideologiemi se často uchylují lidé, kteří jsou výrazně nespokojeni se svým společenským postavením se současným společenským nebo politickým uspořádáním. V extremistickém hnutí, tj. ve skupině lidí s podobnými názory a pocity pak nalézají možnost odůvodnění své nenávisti a agresivity. Najednou tak nacházejí své místo ve společnosti, navíc se členové často navzájem utvrzují v tom, že oni jsou členy té vyšší vrstvy společnosti.

V České republice dosud neproběhly žádné rozsáhlejší sociologické výzkumy, které by zkoumaly extremistickou scénu a které by mohly podrobněji ozřejmit důvody, kvůli kterým se mladí lidé upínají k extremismu². V soudních případech s příslušníky extremistických hnutí se však velmi často objevují další společné faktory. Časté bývají problémy v rodině, ať už rozvedené rodiny, nezáměr rodičů nebo i týrání dětí. U takových dětí a mladistvých dochází k citovému narušení, které může vyústit například inklinací k extremismu, kde daný jedinec může najít „novou rodinu“. Tyto problémy se mohou přenášet i do jejich vlastních rodin, které následně zakládají.

Soud začal číst výpověď Šanové při policejním vyšetřování. Vypověděla, že Lukeš dával před ní a dcerou přednost kamarádům, často chodil do hospod. Když se seznámili pracoval jako dělník, od roku 2008 byl nezaměstnaný a bral podporu. Kamarády Lukeše podle ní spojují demonstrace. "Vadilo mi, že na nějaké demonstraci vůbec byl. Jednou pro něho někdo přišel, on řekl, že si jde zakouřit a já ho pak viděla až za dva dny. Řekla jsem mu, že mi vadí, že tam chodí, bála jsem se o něj a o naši malou holčičku. Bylo mu to ale všechno jedno, on si to vyslechne a více se o tom nebaví. Pak jsem ho viděla zase na nějaké demonstraci v reportáži televize. (...) Měli jsme neshody, dvakrát se ode mě odstěhoval na pár měsíců." Šanová při výslechu několikrát plakala a policistům potvrdila, že Lukeš nesnáší Romy. "Nadává na ně a vyjadřuje se o nich jako černých tlamách."

/Nacista Lukeš byl na podpoře, před svým dítětem a přítelkyní dával přednost kamarádům, Romea.cz, 18.5.2010/

Bylo by však velmi zjednodušující souhrnně označit extremistická hnutí za soubor lidí z rozpadajících se rodin s nízkým vzděláním a nízkou inteligencí. K extremismu se tradičně

² Jednou z mála prací týkajících se extremismu je diplomová práce Šárky Doležalové na Institutu komunikačních studií a žurnalistiky na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze. Ta v práci s názvem „Konstrukce příslušníka extrémní pravice v kampani „NEONáček: Chcete ho?“ provedla strukturované rozhovory se středoškoly a ptala se jich na jejich představy o současných neonacitech. „Z výzkumu vyplynul soubor vlastností a aktivit, které by se daly seskupit kolem ústředního slovního spojení „ideální neonacista“. Tento ideál se v představách respondentů odlišuje od jejich vnímání skutečných neonacistů, kteří nedosahují těchto vlastností. Ideální neonacista je aktivní ve svém nikdy nekončícím boji proti všemu a všem, jež s ním nesdílejí jeho představu o fungování české společnosti, o jejím složení a budoucí podobě, jeho jakousi „pravdu“. Jeho cílem je vymýtit „nesprávné“ rasy a „nesprávné“ lidi, prosazovat svůj názor na společnost a přesvědčovat o něm ostatní lidi, v nepatrné míře argumentací, v drtivé většině násilím a násilnými činy. V rozporu s touto ideální představou je kontrastující vnímání většiny neonacistů jako hloupých pouličních rváčů, kteří jsou často opilí, bez přemýšlení opakují hesla, jsou silní pouze ve skupinách a násilně reagují i na nepatrné podněty,“ píše autorka.

kloní i vysokoškolsky vzdělaní lidé, kteří často tvoří ideologické základy hnutí. Extremistická hnutí jsou dnes velmi často silně organizovanými skupinami se složitou vnitřní hierarchií, do které není jednoduché přes její uzavřenost rychle proniknout. Regionální skupinky vedou charismatičtí vůdci s vysokou autoritou u ostatních členů skupiny.

Aktivita a zapojení do fungování hnutí bývá u jeho členů různá. Kromě úzké skupiny ideologů a skalních příznivců se v hnutí většinou nachází širší skupina sympatizantů, kteří hnutí podporují více či méně pravidelnými účastmi na akcích, kupováním oblečení a dalších předmětů. Jejich sympatie však často v průběhu dospívání oslabují a mizí po založení rodiny.

Dalším významným faktorem může být i vlastní negativní zkušenost s nepřátelskou skupinou. U pravicových extremistů jí mohou být například Romové. Negativní zkušenost s jedincem je přitom často přenášena na celou etnickou skupinu (Charvát, 2009).

Já jsem jim říkala, že proti Cikánům nic nemám, ale oni mě přesvědčovali, že jedině jejich názory na Cikány jsou správné," řekla do policejního protokolu. Před útokem jí Lukeš telefonoval, že se večer neuvidí. Když se ho ptala, jestli jdou na Cikány, řekla vyšetřovatelům: "Říkal, že ano, že jdou na Cikány." Na druhý den se z internetu dozvěděla o žhářském útoku ve Vítkově. Následně jí psala kamarádka Žaneta jestli to nebyl náhodou Lukeš. "Já jsem jí napsala, že je to možné, že mu zavolám. On ale říkal, že o ničem neví a ptal se mě jakoby, co se stalo."

/Žhář u soudu: Nacisté se potkávali na demonstracích Dělnické strany, Romea.cz, 19.5.2010/

Extremistické skupiny se v určitých fázích vývoje snaží získávat i politickou moc a vliv na fungování veřejných věcí (forma i míra zapojení často závisí na tom, z jakých ideologických východisek vychází). Pravicoví extremisté tvrdí, že se snaží bránit národní komunity před cizími vlivy. Kladou důraz na dodržování práva a pořádku. Současná ekonomická krize, kdy řada lidí přichází o zaměstnání, dlouhodobě ho nemůže znovu získat a ztrácí tak své jistoty a ukotvení ve společnosti je pro extremisty dobrou půdou. Jejich upozorňování na problémy a návody na jednoduchá řešení jsou za této situace snáze přijímány a odpovídají na rostoucí frustraci a rozladěnost obyvatelstva (dokazují to i úspěchy extremistických stran v posledních volbách v Maďarsku, Holandsku).

Kromě snah o získání politické moci jsme v poslední době stále častěji i svědky boje o veřejný prostor vůbec³. Extremisté se snaží stále častěji a stále sofistikovaněji proniknout do veřejného prostoru například pořádáním demonstrací a jiných protestních akcí⁴. Jejich počet v České republice neustále stoupá (pohybuje se kolem 45 veřejných demonstrací za rok). Pořadatelé těchto akcí jsou velmi dobře obeznámeni se zákonnými podmínkami a obce mají často velmi omezené možnosti, jak takovým akcím zabránit (bývají ohlašovány na poslední chvíli a za jiným účelem například jako připomenutí obětí bombardování českého obyvatelstva během 2. světové války. Takže na rozklíčování toho, kdo za nahlášenou akcí opravdu stojí a že může být spojena s extremistickým hnutím bývá velmi málo času. Obava z násilných konfliktů vede k tomu, že jsou velmi málokdy rozpouštěny přímo na místě, i pokud je jejich účel prokazatelně jiný než ten ohlášený. Dalšími veřejnými akcemi jsou často koncerty a festivaly (většinou ohlašovány jako soukromé akce, večírky pro oslavu narozenin), na kterých vystupují kapely s rasistickými texty z Česka i ze zahraničí.

Boj o veřejný prostor probíhá i na internetu, prakticky každá extremistická skupina má dnes svou webovou stránku, jsou zakládána diskuzní fóra (otevřená či uzavřená), extremisté vyvěšují krátká videa ze svých akcí i jako pozvánky na akce budoucí. Většina webů je umístěna na serverech ve Spojených státech, kde je absolutní svoboda slova, takže jsou pro české vyšetřovatele prakticky nepostižitelné.

Extremisté z obou částí politického spektra se také stále častěji účastní veřejných debat, kde se snaží vystupovat pro podporu svých ideologií (přibývá také případů, kdy jsou na těchto diskuzích natáčeni jejich účastníci a je tak cíleně vyvolávána atmosféra strachu). Na tyto praktiky navazuje vyhrožování a někdy i fyzické útoky na názorové oponenty.

³ Podrobněji v článku „Veřejný prostor versus rasistické a neonacistické skupiny“

<http://www.czechkid.cz/si1500.html>

⁴ Strategie boje proti extremismu přijatá vládou ČR k tomu uvádí: „Rok 2008 lze v problematice extremismu vnímat jako „rok zlomu“, neboť symbolizuje kvalitativní proměnu pravicově extremistické scény, resp. jejího neonacistického spektra. Nebezpečí této scény nelze zjednodušeně charakterizovat zaevidovanou trestnou činností, jejím poklesem či nárůstem. V řadě případů nejsou totiž její pachatelé, kteří bývají poměrně často pod vlivem alkoholu, identifikovatelní jako členové či aktivní příznivci některé z extremistických skupin. Nebezpečí této scény pro společnost spočívá především v zastávané ideologii, jejím šíření a získávání nových příznivců pro boj s tzv. Systémem za „lepší budoucnost a spravedlivější společnost“. Proto lze očekávat, že neonacističtí aktivisté budou pokračovat ve své snaze vydobýt si pozice na oficiální politické scéně za podpory určité části veřejnosti. Znamená to, že zůstanou „v ulicích“, bude pokračovat jejich radikalizace a budou vyhledávat střety se „Systémem“, resp. s Policií ČR. Lze očekávat, že se budou soustředit na další „problémové lokality“ s nespokojenými příslušníky majority, podobně Janovu, případně se budou pokoušet využít ve svůj prospěch nepříznivou socioekonomickou situaci v některých lokalitách. Skutečnost, že se jim v roce 2008 vůbec podařilo získat na svou stranu část veřejnosti a její podporu, je varující a představuje nemalé bezpečnostní riziko.“

Významnou roli hraje i zájem médií, který o extremistické aktivity projevují média. Negativita, dramatičnost a senzačnost, to vše jsou atributy, které jsou častými důvody pro zařazení události do zpravodajství. Akce extremistů tyto předpoklady často beze zbytku naplňují (demonstrace, protestní pochody). Ideologičtí vůdci tuto skutečnost velmi dobře vědí a proto s mediální propagací často cíleně velmi dobře pracují. Možnost spojit se s mediální popularitou a užít si svých „pár vteřin slávy“ může být pro některé sympatizanty také jedním z důvodů, proč se začít aktivizovat v rámci extremistického hnutí.

Dalším faktorem může být možnost navázání zahraničních kontaktů a zapojení do hnutí i na mezinárodní úrovni. Řada extremistických ideologií totiž nefunguje jen na národních úrovních ale i mezinárodně. Známé jsou například mezinárodní sítě pravicových extremistů jako Blood and Honour nebo Hammerskins.

Kromě sociálních faktorů mohou hrát roli i faktory ryze ekonomické. Část členů hnutí má totiž ze svých aktivit i významné ekonomické zisky. Jde o příjmy z prodeje oblečení, hudebních nahrávek, nášivek a dalších předmětů. Svým úzkým zaměřením a nebezpečností, protože většinou jde o protizákonnou činnost, je možné požadovat za tyto předměty celkem vysoké částky, které mohou být zdrojem slušného zisku.

5. Práce s extremismem ve školách

Nejen nedávno zveřejněné výsledky studentských voleb a v nich překvapivě vysoké počty, hlasů, které získala pravicově extremistická Dělnická strana sociální spravedlnosti, ukazují, jak důležité je začít s prací se sympatizanty extremismu nebo se studenty, kteří k těmto sympatiím inklinují už ve vyšších ročnících základních škol a především na školách středních. Na školách se pedagogové většinou nesetkají s vůdčími postavami extremistických hnutí. Většinou půjde o práci s dospívajícími, kteří v rámci revolty a odporu k autoritám nebo hledání vlastního světonázoru mohou začít sympatizovat s některým s extremistických hnutí a ideologií.

Důležité je, aby práce s takovým studentem neprobíhala pod nátlakem a silou, ale šlo především o rovnocenný dialog dvou osobností, které se vzájemně uznávají a dovedou tolerovat své názory a postoje. Pro práci s extremismem a s žáky, kteří k němu inklinují je třeba ze strany pedagoga důkladná příprava. První oblastí, na kterou je třeba se připravit, je získání dostatečných znalostí o samotné ideologii o současné podobě daného extremistického hnutí a tématech, které toto hnutí aktuálně řeší. K tomu by měla posloužit tato příručka a také média (není na škodu si před diskuzí s žáky udělat rychlý monitoring tisku a zjistit, s jakými událostmi je to či ono hnutí v poslední době spojováno, jak argumentují jeho představitelé.)

Druhou důležitou oblastí je příprava samotného pedagoga na nepříjemnou, s velkou pravděpodobností konfrontační, situaci. Každý z pedagogů by si ještě před tím než začne pracovat s podobným tématem jako je extremismus, měl odpovědět na několik otázek: Jakou mám já vlastní zkušenost s tímto tématem? Jak se mě osobně dotýká? Co ve mně úzký kontakt s tímto tématem a souvisejícími jevy vyvolává? V čem se cítím silný, co bych se ještě

potřeboval dozvědět? Po důkladné analýze těchto průvodních jevů a případném doplnění oblastí, ve kterých se necítíme tolik jistí, je teprve vhodné předstoupit před samotnou třídu.

Při práci se sympatizanty extremismu je zároveň důležité myslet na to, abychom pracovali s celou skupinou, ne jen s konkrétními jedinci. Do debat a práce s tímto tématem je vhodné zapojit celou třídu. Pokud je program dobře připravený, měl by dostat prostor se k tématu vyjádřit každý žák třídy, zároveň by se přitom měl cítit bezpečně a neobávat se toho, že za své názory bude následně nějak potrestán.

Důležité je ale zároveň i uvědomění, že naše pedagogická snaha nebude nikdy všelékem. Na formování osobností našich studentů se podílí celá řada dalších faktorů - rodiče, kamarádi, třída, společnost, média....

Přesto však naší aktivitou a jasně deklarovanými postoji můžeme u studentů docílit hlubšího zamyšlení a podrobnějšího pohledu na určité situace, které mohou v důsledku vést i ke změně jejich postojů. Pro nás samotné je po takovém programu důležitá možnost sdílení příjemných i nepříjemných pocitů, psychohygieny nebo supervize.

Diskuze s žáky s extremistickými postoji

Dialog je zřejmě nejúčinnější a zároveň nejpravděpodobnější nástroj, který při práci s žáky s extremistickými postoji využijeme.

Máme v něm možnost hájit základní demokratické hodnoty před člověkem, který svým přihlášením se k určité ideologii vystupuje proti tomuto zřízení a snaží se o jeho změnu nebo zánik. Velmi důležitým prvkem tedy bude naše schopnost obhájit demokratické hodnoty a smysluplnost tohoto zřízení. Při diskuzi není třeba zastírat, že současná společnost a patrně každý stát se dennodenně potýká s řadou problémů. Je však třeba extremisty upozorňovat na to, že ani oni nemají často reálné návrhy na jejich řešení.

Hned na začátku diskuze je důležité odmítnout konfrontaci bez pravidel a stanovit si jasná pravidla průběhu diskuze (například: nebudeme si skákat do řeči, pokud bude mluvit druhý, nebudeme se urážet ani ponižovat jeden druhého, určíme si body, kterým se budeme v diskuzi věnovat, určíme si čas, který budeme diskuzi věnovat, ...). Všemi možnými způsoby bychom měli usilovat o to, aby byla diskuze pokud možno co nejvíce konstruktivní.

Neměli bychom také odmítat žákův názor bez možnosti dalšího vysvětlení.

Jako nevhodné se také ukazuje přehlížení extremistických názorů žáků, dříve nebo později totiž většinou dojde k další a často ještě silnější konfrontaci.

V diskuzi často dojdeme k problematice sociálního vyloučení a romských komunit. V tomto případě je důležité odmítat jejich vysvětlení jako spojitost s určitým etnikem. Není však na druhou stranu vhodné ani zamlčování nebo zlehčování problémů obyvatel sociálně vyloučených lokalit. V případě, že se debata dostane k tématu židovství je třeba znát základní fakta o nacismu, holocaustu a na jejich základě s použitím ověřených pramenů argumentovat proti revizionistickým a jiným myšlenkám.

*Německá učebnice *Gegen Rechtsextremismus: Handeln für Demokratie*⁵ uvádí podrobný popis pravidel, na která myslet při diskuzi s žákem s extremistickými postoji.*

Pokládejte otevřené otázky

Namísto uzavřených otázek: „Jsi proti cizincům?“ se raději ptejte: „Jak to myslíš?“. Otázky, které umožňují odpověď pouze ano/ ne nejsou tak vhodné jako otevřené otázky: Proč? Jak? Co? Kdo?

Nespolupracujte při změně tématu

Pokuste se při diskuzi zůstat u jednoho tématu. Zastánci extrémních názorů mají jen málokdy zájem o skutečný rozhovor, přesto se snažte udržet je při diskuzi o různých aspektech jednoho tématu, zatímco se budou snažit přinášet do diskuze stále nová a nová témata.

Zůstaňte klidný

I když se druhá strana dostane do emočního vypětí, zůstaňte klidní a mluvejte tiše. Kdo křičí, má problémy s hodnověrností. Uvědomujte si řeč těla a mimiku. Demonstrativní klid a uvolněná pozice s jednou rukou v kapse působí přesvědčivěji než zkřížené ruce.

Vyhýbejte se hlavnímu řečníkovi

Nezapomínejte, že máte před sebou celou skupinu. Zapojte proto do debaty pravidelně i ostatní. Nic není pro posluchače nudnější než rozčilený dialog dvou hádajících se kohoutů.

⁵ Molthagen, Klärner, Korgel, Pauli a Ziegenhagen: *Gegen Rechtsextremismus: Handeln für Demokratie*, Bonn 2008

Mnohem důležitější jsou pro vás ti nerozhodnutí, kteří vás poslouchají a zatím si nevytvořili pevný názor. Hledejte proto při diskusi spojence a ptejte se ostatních: Co si o tom myslíš ty? Jak se staviš k tomuto problému?

Pracujte s humorem

Proč by se při diskusi měla smát jen jedna strana? I vy reagujte humorem nebo sebeironií, vyprávějte veselé příhody, které se k tématu hodí. Třída může mít k tématu společné zážitky, které můžete připomenout, aniž by někoho zahanbovaly.

Argumentujte na osobní rovině

Často se diskutuje o okolnostech, které ve skutečnosti nikoho nepotkaly, se kterými diskutující nemají osobní zkušenost. Ptejte se tedy diskutujících, zda se jejich argumentace zakládá na osobním požitku nebo to, o čem mluví, znají jen z doslechu. Pokud máte se třídou vztah založený na důvěře, můžete před ní představit svou osobní zkušenost s tématem, která může vyvrátit již řečené.

Upozorňujte na důsledky

Některé výroky, které v diskusi zazní, mohou naplňovat skutkovou podstatu trestného činu podněcování k nenávisti. Vzhledem k tomu je potřeba mladistvé inklinující k extremistickým názorům upozornit na to, že jejich jednání může mít trestněprávní důsledky. Neznamená to, že na ně hned budete volat policii. Je však důležité uvést, proč existují paragrafy, které tyto a podobné výroky staví mimo zákon (ochrana jednotlivce, menšin...).

Odmítejte zjednodušení

Často dojde na to, že žák s extremistickými názory bude při své argumentaci zjednodušovat. Upozorněte jej na to, že svět je více komplexní. K mnoha tématům se můžete ve škole vracet a věnovat se jim podrobněji. Nemáte-li na to čas v hodině, kdy diskuse probíhá nebo na to nejste dostatečně připraveni, přesuňte jej na další hodinu a podrobně se připravte. Nebraňte se tomu souhlasit s určitými aspekty a upozorňovat přitom na ty další („V tomto máš pravdu, to také nepovažuji za úplně v pořádku, zároveň si myslím, že...“)

Nemoralizujte

Lidé reagují velmi citlivě na morální odsouzení. Zůstaňte věcní, zdůvodňujte své stanovisko. V diskusi by nemělo být zakázáno vyřčení jakýchkoli myšlenek kromě těch, které jsou myšleny jako čistá provokace.

Práce s extremismem v rámci školy

V rámci celé školy nabízí velký prostor pro práci s extremismem školní vzdělávací program (ŠVP). Tento dokument by měl být jedním z klíčových dokumentů školy, jakýmsi jízdním řádem, který určuje její základní směřování, podobu výuky, ale nejen jí, i běžného chodu celé instituce.

Proto je právě zde ideální prostor pro zakomponování pravidel určujících, jak budou pracovníci školy postupovat v případě výskytu extremistických ideologií u žáků školy. Každá škola by měla mít jasně nastaveno, co mají učitelé dělat v případě, že se u žáků objeví projevy rasismu, xenofobie, antisemitismu a učitelé by s těmito pravidly měli být seznámeni.

Dalšími dokumenty, kde mohou být tyto postupy uvedeny, jsou etický kodex pedagoga, kodex studenta nebo školní řád.

Velmi významná je také spolupráce s rodiči. Při té je důležité, aby rodiče dítěte necítili tlak ze strany školy. Neměli byste je konfrontovat s tím, že právě oni mohou za názory svého dítěte (i když může být jejich vliv opravdu silný). Opět by mělo jít o dialog dvou stran, které jsou na stejné úrovni a na začátku se dohodnou na společných zájmech a cílech. Pro úspěšné řešení je důležitá pravidelná spolupráce, do které se mohou zapojit i psychologové z pedagogicko-psychologických poraden. Důležité je, aby výstupem společných setkání byly jasné úkoly co která strana může do kdy udělat.

Práce s extremismem ve školní výuce

Práce s tématem extremismu by neměla směřovat jen k informovanosti a objasňování pojmů. Je důležité pracovat právě s postojovými částmi osobností studentů. Jako ideální k tomu se nabízí možnosti multikulturní výchovy, občanské výchovy (především ve smyslu výchovy k aktivnímu občanství).

Jako téma, díky kterému se k této práci dostaneme, je však vhodné použít historická témata (holocaust, druhá světová válka, komunistické Československo, politické procesy, atd.). Můžete využít aktuální významná výročí, zaznamenané vzpomínky pamětníků, osobní setkání s nimi, deníkové zápisy, vzpomínky.

Pro práci s tématem extremismu ve výuce se nabízejí tři základní postupy:

a) integrace do předmětů

Extremismus tak může být zařazen do stávajících předmětů. Někde se totiž překrývá se zadáním rámcových vzdělávacích programů. Například u rámcového vzdělávacího programu pro gymnaziální vzdělávání RVP GV:

Vzdělávací oblasti:

5.4.1. Občanský a společenskovední základ

Objasnění obsahu lidských práv, zvláště pojmů svoboda slova, svoboda shromažďování.

5.4.2. Dějepis

Vysvětlení souvislosti mezi světovou hospodářskou krizí a vyhrocením politických problémů, které byly provázeny radikalizací pravicových i levicových protidemokratických sil.

Jak je patrné, nejvhodnějšími předměty pro zařazení témat spojených s extremismem jsou hodiny dějepisu, občanské výchovy/základů společenských věd. Nabízejí se však i možnosti zapojit téma extremismu do předmětů, které s tímto tématem na první pohled až tak nesouvisí

(český jazyk – rozbor stylistických postupů a skrytých významů a odkazů v extremistických textech, hudební výchova – ukázky a diskuze o agresi a nesnášenlivosti v písňových textech, výtvarná výchova – zpracování plakátů a dalších reklamních materiálů pro kampaň upozorňující na stoupající aktivitu a společenskou nebezpečnost pravicových extremistů).

Extremismus je přímo zmíněn i v tématických okruzích průřezového tématu multikulturní výchova.

Tematické okruhy průřezového tématu:

6.3 Multikulturní výchova:

- Příčiny způsobující etnickou, náboženskou a jinou nesnášenlivost jako možný zdroj mezinárodního napětí (interkulturní konflikt) a jak jí předcházet.
- Postoje a jednání provázející xenofobii, rasismus, intoleranci a extremismus.

b) projekt

Další možností je příprava projektu (krátkodobého, střednědobého nebo dlouhodobého). Krátkodobým projektem může být například uspořádání projektového dne na škole nebo ve třídě – například nechat studentské týmy, aby si shromažďovaly informace k vybraným tématům nebo historickým obdobím a jejich prezentaci následně nechat doplnit přednáškou přizvaného odborníka.

Dlouhodobější projekty se mohou například zaměřit na téma judaismu a pátrání po osudech židovských obyvatel vašeho města za druhé světové války. Příkladem takového projektu může být projekt Zmizelí sousedé, v jehož rámci pátrají žáci českých škol po osudech studentů svých škol nebo obyvatel obcí postižených nacistickou perzekucí.

c) program v rámci samostatného semináře

Další možností je zařadit do výuky samostatný seminář (ať už volitelný nebo povinný), který by se podrobněji věnoval některému oboru, do nějž můžeme zařadit program specializovaný na seznámení se se základními formami extremismu. Takovým seminářem může být například seminář politologie nebo etiky pro vyšší ročníky středních škol

Použitá literatura:

Danics, Stefan/Kamín, Tomáš: Extremismus, rasismus a antisemitismus. Policejní akademie ČR, Praha 2005

Gabalová, Dana, Zeman, Václav: Hrozby neonacismu – příležitosti demokracie, Asi-milování, o.s., Praha 2009.

Hate Crime – Zapomenuté oběti. Průběžné závěry výzkumu mapující situaci osob ohrožených nebo postižených násilím motivovaným nenávisť z hlediska poskytovaných služeb v ČR. Český helsinský výbor, Praha 2008.
<http://www.helcom.cz/view.php?cisloclanku=2009112701>

Holas, Jakub a kolektiv autorů. Extremismus mládeže v České republice. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1997 <http://www.ok.cz/iksp/docs/207.rar>

Charvát, Jan. Současný politický extremismus a radikalismus. Portál, Praha 2007

Informace o problematice extremismu na území ČR. MVČR, Praha 2004

Informace o problematice extremismu na území ČR v roce 2004. MVČR, Praha 2005

Informace o problematice extremismu na území ČR v roce 2005. MVČR, Praha 2006

Informace o problematice extremismu na území ČR v roce 2006. MVČR, Praha 2007

Informace o problematice extremismu na území České republiky v roce 2007. MVČR, Praha 2008 <http://www.mvcr.cz/dokument/2008/extrem07.pdf>

Informace o problematice extremismu na území České republiky v roce 2008. MV ČR, Praha 2009 <http://www.mvcr.cz/ViewFile.aspx?docid=21228444>

Manuál pro obce k zákonu o právu shromažďovacím, NVČR, Praha 2009
<http://www.mvcr.cz/soubor/manual-pro-obce-k-zakonu-o-pravu-shromazdovacim-273915.aspx>

Mareš, Miroslav. Pravicový extremismus a radikalismus v ČR. Barrister & Principal, Brno 2003

Mareš, Miroslav. Terorismus v ČR. Centrum strategických studií, Brno 2005

Mareš, Miroslav. Symboly používané extremisty na území ČR v současnosti. MVČR, Praha 2006

Mareš, Miroslav. Pravicový extremismus a radikalismus v ČR. Barrister & Principal, Brno 2003

Metodický pokyn MŠMT k výchově proti projevům rasismu xenofobie a intolerance. čj.: 14423/99-22

Nakonečný, Milan. Český fašismus. Vodnář, Praha 2006

Strategie boje proti extremismu. MVČR, Praha 2009
<http://www.mvcr.cz/soubor/strategie-boje-proti-extremismu.aspx>

Šišková, Tatiana. Výchova k toleranci a proti rasismu. Portál, Praha 2008

Špaček, Jan, Valeš, František a kol. Monitoring internetového extremismu. Český helsinský výbor, Praha, 2008.
http://www.helcom.cz/download/extremismus/PUBLIKACE_MONITORING_PRAVO.doc

Tomek, Václav; Slačálek, Ondřej: *Anarchismus : svoboda proti moci*. Praha : Vyšehrad, 2006.

Zpráva o problematice extremismu na území České republiky v roce 1999. MVČR, Praha 2000.

Zpráva o problematice extremismu na území České republiky v roce 2000. MVČR, Praha 2001.

Zpráva o problematice extremismu na území České republiky v roce 2001. MVČR, Praha 2002.

Zpráva o problematice extremismu na území České republiky v roce 2002. MVČR, Praha 2003.

Zpráva o stavu diskriminace, rasismu a xenofobie v České republice v roce 2007. Člověk v tísni, 2008
<http://www.clovekvtisni.cz/download/pdf/135.pdf>